

Mariyana Vitanova

(Bulgaria, Institute for Bulgarian Language (ILB), Bulgarian Academy of Sciences)

Proceedings of the International Conference of the Institute for Bulgarian Language, vol. 1, 277 p.; vol. 2, 288 p. Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of the Bulgarian Academy of Sciences, 2020. ISSN 2683-118X

Abstract: The two volumes of the Proceedings feature the papers accepted to the Annual International Conference of the Institute for Bulgarian Language at the Bulgarian Academy of Sciences, whose 2020 edition was cancelled on account of the Covid-19 pandemic. The authors of the contributions are scientists from Bulgaria, Poland, Russia, Ukraine, Slovakia, Germany, Denmark, Canada, who belong to several scholarly generations.

The papers are thematically organised in several sections: contemporary Bulgarian, lexicology and lexicography, terminology, history of Bulgarian, etymology, Bulgarian dialectology, ethnolinguistics, Bulgarian onomastics, general and comparative linguistics, computational linguistics and language teaching, thus accounting for virtually all major branches of contemporary linguistics.

The papers included in the *Proceedings of the Annual International Conference of the Institute for Bulgarian Language at the Bulgarian Academy of Sciences (2020)* conform to high scientific standards and address significant or poorly studied issues in various areas of Bulgarian linguistics or bring in a new perspective to already studied topics. This year's Proceedings is proof of the fruitful tradition established by the Conference of bringing together its broad thematic scope with a varied range of participants.

Марияна Витанова

(България, Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“, БАН)

Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Т. 1, 277 с.; Т. 2, 288 с. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020. ISSN 2683-118

Сборникът съдържа докладите на участниците в ежегодната Международна конференция на Института за български език при Българската академия на науките, чието провеждане тази година беше отменено поради пандемията. Авторите са учени от България, Полша, Русия, Украйна, Словакия, Германия, Дания, Канада – представители на различни поколения в науката. Публикациите са групирани тематично в няколко раздела: съвременен български език, лексикология и лексикография, терминология, история на българския език, етимология, българска диалектология, етнолингвистика, българска ономастика, общо и сравнително езиковедие, компютърна лингвистика и езиково обучение. Застъпени са практически всички водещи направления на съвременното езиковедие.

В първата тематична група се разглеждат различни проблеми, свързани със съвременния български език.

Стоян Буров (*Грамматическа норма и прояви на хиперкоректност в българския език*) разглежда някои недостатъчно стабилни граматически норми в българския език

като погрешна употреба на падежните форми на местоименията, на „мъжколичните“ числителни имена, на бройната форма на съществителните имена, на звателните форми на собствените съществителни имена, на двата варианта на определителния член при съществителните от мъжки род и др. През призмата на начините на класификация на части на речта и тяхната служба при оформяне на структурата на изречението и изказването Максим Стаменов изследва *Лексикално-граматична омонимия и граматикализация при неизменяемите думи в българския език – насоки и резултати*. Формално-граматичните и комуникативните фактори, влияещи върху линеаризацията на изреченията с клитики в българския език са обект на внимание от страна на Антон Цимерлинг (*Българските клитики и комуникативна структура: описание и типология*). Елена Ю. Иванова се занимава с въпросите за взаимодействието между семантично-синтактичните и комуникативните фактори, определящи линеаризацията на компонентите в изреченията със съставни съюзи, включващи *да* (*Разрыв составных союзов с Да в болгарском языке: коммуникативно-синтаксический интерфейс*). От теоретична гледна точка Илияна Кръпова изследва някои особености на така наречените фактивни предикати. Коментират се техните семантични и синтактични свойства в контекста на досегашните изследвания от областта на семантиката и прагматиката относно спецификата на тази категория предикати (*About 'factivity' as a linguistic concept and its implications in Bulgarian*). Радка Влахова-Руйкова разглежда проявите на езиковата динамика, отнасящи се към значенията рефлексивност – нереплексивност и преходност – непреходност във връзка с каузативацията (*Езикови прояви на инперсоналността и на ангажираността /25 г. по-късно/*). Случаите, при които определителният член и поСазателното местоимение се срещат в една и съща именна фраза, проучва Олга Арнаудова (*When demonstratives and definite articles co-occur: The case of Bulgarian*). Употребата на двусъставни вместо едносъставни определенолични изречения в писмени медийни текстове представя Йовка Тишева (*Експлицитният подлог аз – маркер на разговорност в медийната писмена реч?*). Биляна Радева-Гезенчова разглежда прилагателни имена, чиято семантика предполага невъзможност за употребата им в компаратив и/или в суперлатив (*За невъзможното степенуване на прилагателни имена*). Галина Петрова анализира безличните конструкции в българския език, включващи в състава си предикатив, глагол със свързваща функция и дателна клитика в комплементна позиция (*Безлични предикативно-дативни конструкции в българския език*).

Мирена Пацева поставя въпроса за влиянието на прозодичните фактори върху дистрибуцията на суфиксите и разширените им варианти при образуване на народностни названия в българския език (*Прозодични фактори при избора на суфикси с идентично словообразователно значение*). *Адюнкт за време в началото на изречението – словоредни модели* представя Елисавета Балабанова. *За обхвата на аргументните позиции Агенс и Експериенцер и някои проблемни моменти при разграничаването им* Лора Желева разглежда по отношение на някои производни съществителни имена с наставка *-ик* и отнасянето им към посочените словообразователни категории в зависимост от конкретното методологическо решение. Катя Исса проследява прояви на езикова интерференция в българския език на емигрантската ни общност в Австралия. Примерите са от проведено в Сидни теренно проучване чрез тайно включено наблюдение (*Морфологични деформации и словообразователни тенденции в езика на българските емигранти в Австралия*).

Две от статиите са посветени на проблеми от областта на лексикологията и лексикографията.

Въз основа на разнообразен материал Валентина Бонджолова проследява процесите в лексико-семантичното поле *пари*, свързани с обновяване на лексиката (*За дина-*

мичните процеси в лексико-семантичното поле *Пари*). Изследването на Мария Кошкова и Надежда Костова е посветено на междуезиковата омонимия в българския и словашкия език. Разглеждат се думи от двата езика, които съвпадат или са сходни в плана на изразяване и се различават в плана на съдържание (*Към концепцията за лексикографската обработка на междуезиковата омонимия в българския и словашкия език*).

Статиите от следващата група са посветени на терминологични проблеми.

Българският език и неговата терминология в ерата на глобализацията разглежда Мария Попова. Кристияна Симеонова проследява събития от началните етапи в развитието на новобългарската научна терминология. Разгледани са два приносни труда на Александър Теодоров-Балан, в които са формулирани важни принципи на терминообразуването (*За някои интересни факти от създаването на българската научна терминология след Освобождението*). Радостина Стоянова изследва *Терминологични фразеологични калки в най-новата българска и руска икономическа терминология*.

Четвъртата тематична група включва статии, посветени на историята на българския език.

Румяна Златанова представя преглед на проблемите, свързани с изследването и издаването на библейските пророчески книги в старобългарски превод от основаването на Българската библейска комисия към Международния комитет на славистите през 1989 г. до днес (*Към старобългарския превод на библейските пророчески книги. Проучвания и перспективи*). Марияна Цибранска-Костова разглежда названията за коприната в писмени паметници, предимно в преводни произведения, разпространявани в българска езикова среда през Средновековието (*Средновековни названия за коприната на славянския Юг*). В изследването на Елка Мирчева *За редактирането на текстове в старата българска книжнина* се разглеждат четири версии на старобългарския превод на *Житието на Григорий Велики (Двоеслов)* в славянската книжнина. Явор Милтенев анализира примерите за писане на *о* на мястото на етимологична голяма носовка в най-ранните книжовни паметници (*Диалектна особеност или преписваческа грешка – о вместо ѿ в най-старите ръкописи*). Татяна Илиева съпоставя *Терминологичната лексика в старобългарския език и проблемите на нейното систематично описание със средствата на историческата терминография* по отношение на Йоан Екзарх. Това са два терминологични справочника, публикувани през последните години в българската палеославистика – нейната монография *Терминологичната лексика в Йоан-Екзарховия превод на De fide orthodoxa* (2013) и *Терминологичен речник на Йоан Екзарх* под редакцията на А.-М. Тотоманова и Ив. Христов (2019). Пиринка Пенкова осъществява *Идентификация на гръцкия прототип на славянския буквален превод на „Словата против арианите“ от Атанасий Александрийски*. Обект на изследването на Ивона Карачорова е *Лексиката на славянския превод на Исихиевите тълкования към Псалтира в Песнивеца на цар Иван-Александър от 1337 г.* Христина Тончева-Тодорова изнася данни за новооткрити преписи на глаголическите молитви от денонощния богослужебен цикъл. Те са съхранени в ръкописен требник от XIII век, който се пази в Библиотеката на Зографския манастир „Св. Великомъченик Георги Победоносец“ на Света Гора (*Новооткрити молитви на вечернята и утреньта*). Магдалена Абаджиева представя новооткрит ръкопис от 1845 г. на Андреа Канова, католически книжовник и свещеник от ордена на капуцините, творил сред българите католици през XIX век (*Нови данни за книжнината на българите католици през XIX век*). Кирил Първанов анализира някои старобългарски глаголи, назоваващи мисловна дейност (*Старобългарското глаголно словообразуване и процесът мислене*). В работата на Антоанета Джелюва и Мария Анастасова са представени самостоятелните употреби на старобългарските местоимения *тъ*, *съ*, *онъ* в

именителен падеж и техните съответствия в староанглийски език. Анализът се осъществява чрез сравнение на преводи на Евангелието от ап. Марко (*Съпоставка между показателните местоимения в самостоятелна употреба в старобългарски и в староанглийски език*). Изследването на Людмила Карпенко е посветено на един от централните въпроси на славянската историческа лексикология – проблемът за влиянието на старобългарската словообразователна система върху развитието на лексиката на руския литературен език (*О роли древнеболгарской словообразовательной системы для развития лексики русского права*).

В раздела, посветен на етимологични въпроси, са включени четири изследвания.

Людвиг Селимски разглежда етимологията, словообразователния строеж и семантиката на лексеми, които са били неправилно анализирани или приети за „неясни“ (*За етимологията на дванадесет думи*). Христина Дейкова анализира етимологизуването на български диалектни думи с начално *ф*- и *х*-. Вниманието е насочено най-вече към балкански заемки от турски и гръцки език (*Към българската диалектна етимология – за някои фонетични проблеми при етимологизуване на български диалектни думи*). Живка Колева-Златева привежда доказателства за наличие на формално-семантичен паралелизъм с други думи с редупликация, изразяващи същите или близки лексикални значения в Българския етимологичен речник (*За фонетичната мотивираност на някои думи от том VIII на Българския етимологичен речник, които не са обяснени като такива*). Глаголи със значения ‘удрям’ и ‘движа се’ са обект на анализ от Красимира Фучеджиева (*Семантичен развой при глаголи за движение. Наблюдение върху материал от „Българския етимологичен речник“*).

В следващата група статии се дискутират проблеми от областта на диалектологията.

Татяна И. Вендина разглежда материали, които позволяват рамките на изследванията да се отместят и към културната антропология с цел реконструкция на „живата старина“ на славяните (*Общеславянский лингвистический атлас“ и культурная антропология*). Лучия Антонова-Василева разкрива диалектни особености на говора на гр. Раховец, Призренско (Република Косово), които показват неговата принадлежност към диалектния континуум на българския език: загуба на инфинитив, развитие към аналитизъм на именната система, употреба на задпоставен определителен член, аналитично изразяване на сравнителна и превъзходна степен при прилагателните имена, особености при употребата на миналите времена, като доказва, че при реализацията на тези форми се разкриват български, а не „балкански“ черти (*Характерни маркери за българския език на морфологично и синтактично равнище – по материали от говора на Раховец, Призренско*).

Илияна Гаравалова акцентира също върху български диалектни особености (*За някои морфологични особености на именната система на говора на с. Речане, Призренско*). Красимира Колева представя *Ареалът и вътрешните граници на шуменския говор*. Ана Кочева разглежда *Традиционни кулинарни названия като фразеологично ядро на устойчиви сравнения в български език*.

В четири статии се дискутират проблеми на етнолингвистиката.

Концептът *РОДИНА* през призмата на анкетните данни, проведени сред българи от Западните покрайнини, разглежда Мария Китанова. Борислав Попов представя втория модел на науката митоллингвистика, който се проявява в пресечните точки между митологията и езика. Приложението му се разкрива чрез *Митоллингвистичен модел при някои названия на хтонични животни в българския език* (костенурка, жаба, змия/смок). Ваня Мичева и Калина Мичева-Пейчева проучват семантичните реализа-

ции на културните концепти сакрални и антисакрални божества, сакрални и антисакрални хора, сакрално и антисакрално време в средновековната българска книжнина от IX до XVII в. (*Етнолингвистика и диахрония. Данни за традиционната култура в български средновековни ръкописи*). Светлана Георгиева проучва лексикален материал, свързан с лятната обредност на българите от Южна Украйна (*Непознатият език: летните празници при българите от Южна Украйна*).

Две публикации са посветени на българската ономастика.

Проучването на Мая Влахова-Ангелова хвърля светлина върху механизмите за разпространение на един нов и неизследван досега феномен – *За унисекс имената в съвременната българска личноименна система*. Антропонимен материал от епиграфски надгробни паметници в някогашни български села в Демирхисарско, Драмско, Сярско, Зъхненско и Ксантийско представя Георги Митринов (*Български следи в епиграфски надгробни паметници от Беломорието /Егейска Македония и Западна Тракия/*).

Изследванията по общо и сравнително езиковедие.

В съпоставителен план са представени причастно-страдателните форми в български, гръцки, румънски и албански от Екатерина Търпоманова и Марина Джонова. Разглежданите форми се образуват по общ модел (*Причастният пасив в балканския езиков съюз*). Irina Stenger и Таня Августинова описват уеббазиран експеримент по рецепция на близкородствен език, в който на рускоезични участници е поставена задачата да запишат подходящ руски превод на изолирани български думи когнати, представени им като аудиостимули (*How intelligible is spoken Bulgarian for Russian native speakers in an intercomprehension scenario?*). Виктория А. Лазарева разглежда биноминативните тавтологии от вида *X corula X* върху български, руски и италиански материал (*Тавтологии X corula X: опит сопоставителного исследования /на материале болгарского, русского и итальянского языков/*). Изразяване на учтива молба с *моля* и *ако обичате/ако обичаш* в българския речев етикет анализира Илияна Димитрова (*Влияе ли англ. please върху употребата на моля (ако обичате/ако обичаш) в българския език?*). Димитрина Хамзе разглежда *Оценъчни индикации на женското и мъжкото в провербиални фрази (върху материал от българския и полския език)*. Целта на изследването е да открие възможност за развойно-аксиологичен и прогностичен характер на оценката, вложена в избрани паремийни конструкции извън рамките на стереотипа и на „специализираната“ фолклорна среда. В съпоставителен план се проследяват типове *Нови фразеологични калки в българския, полския и украинския език* от Диана Благоева, Войчех Сосновски и Роман Тимошук. Като изясняват някои теоретични въпроси, отнасящи се до категорията умалителност, Иван Держански и Олена Сирук разглеждат *Адективните и адвербиалните деминутиви в българския и украинския език* въз основа на паралелен двуезичен корпус от текстове. Изследването на Теодора Кръстева е посветено на *Еталоните за красота и грозота в устойчивите сравнения в българския и руския език*.

Якуб Банасяк, Павел Ковалски, Екатерина Петкова и Велислава Стойкова представят историята и етапите от работата върху *Библиография на славянското езиковедие: история и перспективи* и особеностите на приложената информационна система iSybislaw.

Следващата тематична група обхваща изследвания от областта на компютърната лингвистика.

Светла Коева и Валентина Стефанова представят накратко свойствата на семантичните релации холонимия и меронимия и начина, по който те са представени в лексикално-семантичната мрежа Уърднет (*Меронимията в Уърднет: дефиниране на субрелации*). Валентина Стефанова и Цветана Димитрова правят преглед на подходите към

включването на причастия в синонимните множества на прилагателни имена в лексикално-семантичната мрежа Уърднет (*За причастията в Българския уърднет*). Христина Кукова дефинира концептуалните семантични ограничения, налагани от някои специфични глаголни класове върху съществителните, които присъединяват. Наблюденията са съсредоточени върху предикатите за комуникация и съответните им синонимни множества (*Глаголи за комуникация, фреймови елементи и семантични ограничения /върху синонимни множества от Булнет/*). Светлозара Лесева и Ивелина Стоянова предлагат предварителни наблюдения върху реализацията на задължителните обкръжения на глаголите в семантично анотирани корпуси за български и английски език с оглед на валидацията на концептуалното описание на предикатите и семантичните ограничения върху техните аргументи (*Отвъд лексикалните ресурси: валидиране на концептуалното описание в корпусни данни*). Виктория Петрова подлага на проверка термини на английски език от областта на компютърните технологии и превода им в специализирани речници на български език (*Computer Terminology in Bulgarian Related with the Human Translation*).

Последната тематична група включва статии, посветени на езиковото обучение.

Методическата страна на въпроса за изграждане и развитие на концепти за деца билингви с помощта на фрейм скриптове разглежда Вехбие Балиева (*Предизвикателства и перспективи в обучението на 5–6-годишни деца по български език като втори с помощта на фрейм скриптове*). Милена Попова фокусира вниманието си върху еволюцията на понятието за *Лингвистичните универсалии и положителният езиков трансфер в чуждоезиковото обучение*, което се характеризира с ориентация към семантичните и прагматичните аспекти на функционирането на езиковата система. Елена Хаджиева и Рени Манова представят резултатите от анкетно проучване сред чуждестранни студенти от СУ „Св. Климент Охридски“ по отношение образността при устойчивите сравнения, пословиците и поговорките в близкородствени езици като български и руски (*Лингвокултурните модели в обучението по български език като чужд*). Славина Лозанова и Ивелина Стоянова проследяват специфичните стратегии за подпомагане на изграждането на четивни умения в предучилищния и началния училищен етап на обучение (*Билингвистичен подход на четивно взаимодействие при глухи деца*).

Публикациите, включени в представяния сборник, са изпълнени на високо професионално равнище, разглеждат значими и непроучвани проблеми от различни области на българското езикознание или внасят нов поглед върху познатите теми. Поредният том за 2020 г. доказва, че е създадена плодотворна традиция с широк обхват на тематиката и разнолик спектър на участниците.